

SWOT Strategic Analysis of the Islamic Republic of Iran's Smart Power in Taking Advantage of Sino-American Competition

Zahra Akbari *

Ph.D Student, Regional Studies, University of Tehran, Tehran, Iran

Gholamreza Haddad

Assistant Professor, Department of Political Economy and Public Policy, Allameh Tabataba'ei University, Tehran, Iran

Introduction

China's significant economic progress in recent decades, which has also spurred military advancements, has challenged the U.S. unilateralism and its unrivaled power on the international stage. In recent years, there has been an increasing competition between the two powers, with economic rivalry being the most prominent aspect. The Islamic Republic of Iran, located in West Asia—an important region due to its rich energy resources—holds considerable strategic importance for both countries. In fact, the Sino-American competition and the shift away from unilateral enforcement of power present an opportunity for nations like Iran to develop new strategies. By doing

* Corresponding Author: Zahra.akbari.98@ut.ac.ir

How to Cite: Akbari, Z & Haddad, Gh., (2025), "SWOT Strategic Analysis of the Islamic Republic of Iran's Smart Power in Taking Advantage of Sino-American Competition", *Political Strategic Studies*, Vol. 14, No. 52, 315-351.
Doi: [10.22054/QPSS.2023.75269.3294](https://doi.org/10.22054/QPSS.2023.75269.3294).

so, they can maximize their advantages while avoiding direct involvement in potential future conflicts. It is thus essential to formulate strategies that capitalize on the current situation and mitigate the associated threats. The present research sought to answer the following question: What are the appropriate strategies for the Islamic Republic of Iran, considering the components of smart power, to take advantage of the competitive environment between China and the U.S.?

Literature Review

There are many studies on smart power and its definition in general, including the report by Joseph Nye and Richard Armitage titled *CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America* (Armitage & Nye, 2007). As officials at the Center for Strategic and International Studies, they outlined the concept of smart power in their report, listing the components of America's smart power. Another area of focus in the literature is the competition between China and the U.S. In the article "Managing China and America's Energy Competition in West Asia" Leverett and Flynt (2005) highlighted China's growing need for resources from West Asia, which has led the country to become an influential competitor in the region. In the article "Is a New Cold War Inevitable? A Chinese Perspective on US-China Strategic Competition," Zhao (2019) presents a Chinese perspective on the strategic rivalry between China and the U.S. *Iran Between the US and China* (Forough, 2021) is the research report published by the Center for Iranian Studies (IRAM) in Ankara. It examined Iran's position amid the competition between China and the U.S. By analyzing the rivalry between America's military and geopolitical power and China's geo-economic influence, Forough (2021) aimed to shed light on Iran's relationship with both powers

within this competitive context. It should be noted, however, that the aforementioned studies do not cover all aspects of Sino–American competition, nor do they address the strategies that the Islamic Republic of Iran could adopt to navigate the competitive dynamics between these two powers. Specifically, they overlook how Iran might leverage its own concept of smart power, based on indigenous components, to capitalize on this geopolitical competition.

Materials and Methods

To answer the research question, it is essential to employ a comprehensive model that simultaneously considers domestic resources and limitations, while also examining international conditions, opportunities, and challenges. Such a holistic approach will provide a clear framework for operational strategies. Therefore, the study used the SWOT model to examine the topic. This method analyzes four key components (i.e., strengths, weaknesses, opportunities, and threats), organizing them in a matrix-like table. Since the model considers two internal and two external components, it results in four distinct strategies: *offensive strategy* at the intersection of strengths and opportunities; *conservative strategy* at the intersection of weaknesses and opportunities; *defensive strategy* at the intersection of strengths and threats; and *competitive strategy* at the intersection of weaknesses and threats. The research also employed a combination of quantitative and qualitative methods to analyze the data. Semi-structured interviews were conducted with several professors and officials in the fields of foreign policy, smart power, and the Sino–American competition. Concerning the conceptual framework, the study relied on the concept of smart power, which refers to the strategic combination of both soft and hard components of power. Historically, power has been measured through

components such as population, territory, natural resources, economic strength, military forces, and social stability. However, hard power alone is insufficient. Smart power is neither purely hard nor soft; rather, it is an astute integration of both. Smart power involves developing a comprehensive strategy that leverages available resources and tools to secure national interests and achieve goals (Nye & Armitage, 2007).

Results and Discussion

This research sought to answer the question: What are the appropriate strategies for the Islamic Republic of Iran, considering the components of smart power, to take advantage of the competitive environment between China and the U.S.? The study first examined the hard and soft power components of Iran's smart power, identifying its strengths and weaknesses in each dimension of power. Then, considering the threats and opportunities arising from the competition between China and the U.S., a SWOT analysis was conducted, leading to the development of four strategic categories, as follows. The main offensive strategies include placing double emphasis on naval policies and strategies, as well as fostering cooperation with naval powers; promoting cultural exchanges based on the shared cultural affinities between Islam and Confucianism; and signing medicine production contracts with China, including the production of radiopharmaceuticals, cancer treatments, vaccines, and herbal medicines. The primary conservative strategies are as follows: utilizing China's new capital and technology for oil exploration and extraction; actively participating in international organizations to leverage global resources and facilitate commercial and financial exchanges, as well as attracting capital and tourists; and conducting joint military exercises with China to impart modern military

technologies to Iranian military forces. The main competitive strategies include establishing joint ventures with China and other countries to prevent economic and security dependence; creating jobs through the development of industries and joint economic projects with China—which would improve the economic situation and reduce domestic dissatisfaction; and advancing the nuclear industry by continuing independent research in this field without attracting international attention, in order to avoid potential disruptions. The most important defensive strategies include: diversifying the production and export portfolio to reduce vulnerability to oil sanctions and dependence solely on oil revenues; establishing robust trade relations with other countries in both Asia and Europe alongside China to avoid over-reliance on a single partner; and simultaneously utilizing communication technologies from China, Europe, and the U.S. while striving to reduce dependency on foreign communication technology products.

Conclusion

To develop effective strategies, the SWOT model proves to be highly efficient. The Sino–American competition presents both opportunities and threats to Iran. Economic competition has garnered more attention due to its large scale and significant impact on the trade relations of other countries, compared to other areas of competition. However, other fields, such as the military, have also seen significant developments, including issues related to Taiwan and the U.S. military agreements with China’s neighboring countries to limit its power. In addition, by analyzing the factors that contribute to Iran’s smart power, the SWOT model helped identify Iran’s strengths and weaknesses. The four components—strengths, weaknesses,

opportunities, and threats—led to the formulation of four strategic categories: offensive, conservative, competitive, and defensive.

Keywords: Smart Power, SWOT Strategic Analysis, Sino–American Competition, Hard Power, Soft Power

تحلیل استراتژیک قدرت هوشمند جمهوری اسلامی ایران در بهره‌گیری از رقابت چین و امریکا بر اساس الگوی SWOT

زهرا اکبری

دانشجوی دکتری مطالعات منطقه‌ای دانشگاه تهران، تهران، ایران

غلامرضا حداد*

استادیار گروه اقتصاد سیاسی و سیاستگذاری عمومی دانشگاه علامه طباطبائی،

تهران، ایران

چکیده

در سال‌های اخیر شاهد رقابتی چندجانبه میان چین و امریکا بوده‌ایم. جمهوری اسلامی ایران با جایگاه ویژه ژئوپلیتیکی خود، در این رقابت حائز اهمیت راهبردی است. رقابت چین و امریکا و در واقع تغییر روند اعمال یکجانبه قدرت در سطح جهان، فرصتی برای کشورهایی همچون ایران است تا راهبردهای جدیدی را برای خود تعریف کنند و ضمن پرهیز از دخالت مستقیم در درگیری‌های احتمالی آتی، از آن بیشترین بهره را ببرند. پرسش پژوهش این است که مناسب‌ترین استراتژی‌ها برای ایران برای بهره‌گیری از رقابت چین و امریکا کدام هستند؟ بر مبنای مفهوم قدرت هوشمند، از الگوی تحلیلی SWOT برای استخراج استراتژی‌ها استفاده شده است که نظام‌دهنده داده‌هایی است که با استفاده از منابع اسنادی- کتابخانه‌ای و مصاحبه نیمه‌ساخت‌مند با صاحب‌نظران جمع‌آوری شده‌اند. در این الگو قوت‌ها + فرصت‌ها = راهبردهای تهاجمی، قوت‌ها + تهدیدها = راهبردهای محافظه کارانه، ضعف‌ها + فرصت‌ها = راهبردهای رقابتی و ضعف‌ها + تهدیدها = راهبردهای تدافعی را بدست داده‌اند. اهم استراتژی‌های مذکور شامل استفاده همزمان از فناوری‌های دو قدرت در عین تلاش برای کاهش وابستگی به طرفین؛ توجه به مقوله دیپلماسی عمومی- رسانه‌ای جهت اقناع افکار عمومی در اتخاذ راهبردهای جدید و برقراری روابط تجاری مناسب با سایر کشورها در کنار چین برای جلوگیری از وابستگی به یک کشور هستند.

واژگان کلیدی: قدرت هوشمند، تحلیل استراتژیک، رقابت چین و امریکا، الگوی SWOT.

مقدمه

در سال‌های اخیر، چین با پیشرفت‌های اقتصادی قابل توجهی که داشت به مرور توانست قدرت مسلم اقتصادی امریکا را به چالش بکشد. امروز اولویت اول سیاست خارجی امریکا، مقابله با چین و کنترل آن است. به‌ویژه ابتکار کمربند و جاده که می‌تواند قاره آسیا را تبدیل به یک قطب اقتصادی کند، توجه ویژه‌ای را به خود معطوف کرده است. علاوه بر رقابت اقتصادی، معمای امنیت و رقابت‌های ایدئولوژیکی نیز در روابط این دو قدرت به چشم می‌خورد. این رقابت تا حدی برای دولت امریکا حائز اهمیت است که این کشور غرب آسیا را از اولویت‌های خود خارج کرده و چند سالی است که در حال انتقال نیروهای خود از غرب آسیا به شرق این قاره است؛ پایان دادن به حضور در افغانستان و کاهش حمایت‌های مالی از عربستان در جنگ یمن، کاهش پایگاه‌ها و نیروهای نظامی در حاشیه خلیج فارس موید این ادعا هستند.

از سویی انتقال سرمایه‌ای که از غرب به سمت شرق در جریان است که خود نمودی از انتقال قدرت می‌باشد، عامل محرکی است که کشورها روابط خود را با این دو قدرت و با یکدیگر بازتعریف کنند و برنامه سیاست خارجی خود را با عنایت به این محیط در حال گذار بین‌المللی تدوین نمایند. جمهوری اسلامی ایران نیز از جمله کشورهایی است که متأثر از این رقابت می‌باشد. فلذا تدوین راهبردهایی برای بهره‌مندی از وضعیت کنونی و غلبه بر تهدیدها ضروری به نظر می‌رسد.

چارچوب مفهومی این پژوهش، قدرت هوشمند است که به معنای استفاده همزمان و هوشمند از ابعاد سخت و نرم قدرت می‌باشد. برای ارائه راهبردهایی برای جمهوری اسلامی ایران جهت استفاده حداکثری از فرصت‌هایی که عرصه بین‌الملل پیش روی آن قرار می‌دهد و مقابله با تهدیدهایی که وجود دارد، باید به قدرت هوشمند و مولفه‌های آن توجه داشت. برای ارائه استراتژی‌های مناسب نیز لازم است از الگویی منسجم بهره برد که به طور همزمان هم به امکانات و محذورات داخلی توجه کند و هم شرایط بین‌المللی و فرصت‌ها و چالش‌های ایجاد شده از سوی آن را مورد بررسی قرار دهد. چنین نگاه همه‌جانبه‌ای می‌تواند راهبردهای عملیاتی را پیش روی ما قرار دهد و به همین دلیل استفاده از الگوی SWOT مناسب به نظر می‌رسد. پرسش اصلی پژوهش این است که استراتژی‌های تهاجمی

(SO)، رقابتی (ST)، تدافعی (WT) و محافظه کارانه (WO) مبتنی بر قدرت هوشمند جمهوری اسلامی ایران در فضای رقابتی میان چین و ایالات متحده چیست؟ در پاسخ به این پرسش، از الگوی تحلیلی SWOT برای استخراج استراتژی‌ها استفاده شد. در این الگو که نوعی ماتریس چهارگانه است، در محل تلاقی نقاط قوت و فرصت‌ها، راهبردهای تهاجمی؛ تلاقی نقاط قوت و تهدیدها، راهبردهای محافظه کارانه؛ تلاقی نقاط ضعف و فرصت‌ها، راهبردهای رقابتی و تلاقی نقاط ضعف و تهدیدها، راهبردهای تدافعی را بدست آمد.

روش استفاده شده در این پژوهش تلفیقی از روش‌های کمی و کیفی و به عبارت دیگر تلفیقی است. علاوه بر آن با تعدادی از اساتید در حوزه سیاست خارجی، قدرت هوشمند، رقابت چین و امریکا و نخبگان اجرایی که سابقه فعالیت دیپلماتیک در چین را داشته‌اند، مصاحبه نیمه ساخت‌مند انجام شد و در هر بخش به فراخور تناسب، از نظرات کارشناسان استفاده شده و به صورت درون‌متنی به مصاحبه با ایشان ارجاع داده شده است.

پیشینه پژوهش

در موضوع قدرت هوشمند و تعریف آن به طور کلی آثار متعددی وجود دارند از جمله جوزف نای و ریچارد آرمیتاژ که به عنوان مسئولان مرکز مطالعات استراتژیک و بین‌الملل، مفهوم قدرت هوشمند را شرح داده و مولفه‌های قدرت هوشمند امریکا را برشمرده‌اند (Armitage & Nye, 2007). جوزف نای نیز در سال ۲۰۰۹ در مقاله‌ای درباره لزوم پرداختن به قدرت هوشمند و ترکیب دو بعد سخت و نرم قدرت سخن گفته است (Nye, 2009). در باب مفهوم قدرت هوشمند جمهوری اسلامی ایران نیز حسام‌الدین آشنا در کتاب «درآمدی بر قدرت هوشمند، مطالعاتی برای جمهوری اسلامی ایران»، ارائه تعاریفی از قدرت سخت و نرم را مدخل بحث خود قرار داده و پس از آن به مفهوم و ضرورت بحث از قدرت هوشمند پرداخته است. در ادامه وی ضمن بررسی قدرت هوشمند از منظر رویکرد امریکایی، رویکرد ایرانی - اسلامی هوشمندسازی قدرت را بیان نموده و برنامه‌ای برای قدرت هوشمند ایران ارائه داده است (آشنا، ۱۳۹۰).

بخش دیگر آثار مورد بحث، ناظر به رقابت چین و امریکا هستند. لورت و فلینت (۲۰۰۵) در مقاله‌ای به افزایش نیاز چین به منابع غرب آسیا و در نتیجه تبدیل شدن این

کشور به رقیبی تأثیرگذار در این منطقه اشاره کرده است (Leverett & Flynt, 2005). ژائو نویسنده چینی نیز در پی ارائه رویکردی چینی از تحلیل رقابت استراتژیک چین و آمریکا است. وی معتقد است برای مدیریت رقابت، هر دو کشور باید ابتدا ذهنیت استراتژیک خود را نسبت به یکدیگر بازتعریف و اصلاح کنند؛ علاوه بر این باید خطوط قرمز استراتژیک خود را مشخص کرده و به منافع یکدیگر احترام بگذارند و در پی «همزیستی رقابت‌آمیز» با یکدیگر باشند (Zhao, 2019). قربانی در مقاله «جنگ تجاری آمریکا و چین: علل و پیامدهای آن»، در صدد یافتن پاسخی برای چرایی جنگ تجاری آمریکا علیه چین و پیامدهای آن است. این مقاله نشان می‌دهد عضویت چین در سازمان تجارت جهانی و رشد اقتصادی آن باعث شده در سند امنیت ملی آمریکا از این کشور با عنوان رقیب استراتژیک یاد شود؛ لذا جنگ تجاری آمریکا علیه این کشور برای مهار رشد اقتصادی آن است (قربانی، ۱۳۹۹).

نویسندگان مقاله «سیاست غرب آسیای چین و رقابت آن با آمریکا» معتقدند رویکردهای این دو قدرت در غرب آسیا متفاوت بوده و البته رویکرد چین محبوبیت بیشتری دارد. نکته مهم مطرح شده در این مقاله این است که روابط ایران و چین همواره متأثر از آمریکا بوده است، برای مثال آمریکا چین را به دلیل فروش موشک‌های کرم ابریشم به ایران تحریم کرد. دلایل متعددی برای روابط اقتصادی ایران و چین و مخالفت چین با تحریم علیه ایران در این مقاله ذکر شده است (ابراهیمی و رضایی، ۱۳۹۱). خدائی در کتاب خود، نظریه‌های نئولیبرالیسم و نئورئالیسم را به عنوان چارچوب نظری مطرح و در نهایت رویکرد آمریکا نسبت به چین را به دو بخش تقسیم کرده است: بخشی با عنوان فشار بر چین و بخش دیگری به عنوان چانه‌زنی با چین که بیانگر دو رویکرد متفاوت از سوی آمریکا در برابر چین است (Khodaei, 2013). از میان مقالاتی که در زمینه رقابت آمریکا و چین و نقش ایران در میانه این رقابت نگاشته شده‌اند، پژوهشی که مرکز مطالعات ایرانی در آنکارا با قلم محمدباقر فروغ با عنوان «ایران بین چین و آمریکا» منتشر نموده، تنها موردی است که مشخصاً به شرایط و موقعیت ایران در میانه رقابت چین و آمریکا اشاره کرده است. این مقاله با بررسی رقابت میان قدرت نظامی و ژئوپولیتیک آمریکا و قدرت ژئو اکونومیک چین، تلاش دارد رابطه ایران با هر یک از این دو قدرت و در میانه این رقابت را زیر ذره‌بین

قرار دهد (Forough, 2021). باید توجه داشت که مقالات مذکور، تمامی ابعاد رقابت چین و آمریکا را پوشش نداده‌اند و به راهبردها و استراتژی‌های مناسب جمهوری اسلامی ایران برای استفاده از فضای رقابتی میان دو قدرت چین و آمریکا با تکیه بر مفهوم و مولفه‌های بومی قدرت هوشمند ایرانی پرداخته نشده است.

چارچوب مفهومی؛ قدرت هوشمند

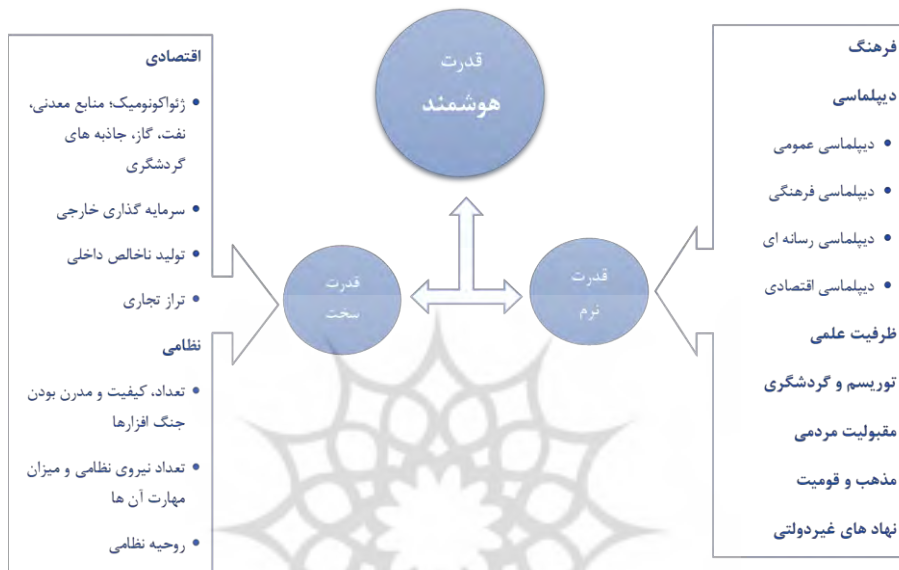
در تعریف مفهوم قدرت، دیدگاه‌های گوناگونی وجود دارد که هر یک ناظر بر ابعادی از آن مفهوم هستند. برای مثال در گذشته قدرت به مثابه منابع آن در نظر گرفته می‌شد؛ به عبارت دیگر، قدرت در تعریف کلاسیک معادل مفهوم سخت قدرت در ادبیات امروز بوده است. جوزف نای قدرت را علاوه بر دسترسی به منابع، میزان توانایی یک کشور در بهره‌گیری درست از آن و اتخاذ راهبردهایی می‌داند که منجر به حصول نتیجه مطلوب شود (نای، ۱۳۹۲: ۲۱ و ۲۲). در دهه‌های اخیر قدرت، مفهوم رابطه‌ای به خود گرفته است. رابطه‌ای در این نگاه یعنی بازیگر الف حداقل در برخی ابعاد باعث ایجاد تغییری در رفتار بازیگر ب می‌شود. رفتار در این تعریف شامل اعتقادات، تفکرات، ترجیحات، احساسات، انتظارات و زمینه‌های انجام یک عمل می‌شود (Carlsnaes et al., 2013: 274-275). مفهوم **قدرت سخت** با نوع نگرش مورگنتای، برگرفته از فلسفه سیاسی ماکیاولی و هابز قرابت دارد و به علت ماهیت سنتی، بیشتر بر محور سخت‌افزاری و نظامی‌گری است و شامل سازوکارهای خشونت‌آمیز می‌باشد که با هدف کنترل، مدیریت و یا حذف حریف از معادلات قدرت شکل می‌گیرد (نوروزی و تاج آبادی، ۱۳۹۵: ۲۱). در این مفهوم، قدرت گاه به مثابه کنترل منابع در نظر گرفته می‌شود که به معنای قدرت عینی و ملموس است. قدرت به مثابه کنترل بازیگران نیز قدرت ملی را چیزی می‌داند که باعث می‌شود یک بازیگر کاری را انجام دهد و یا ندهد که در صورت عدم وجود این قدرت بیرونی، خلاف آن را عمل می‌کرد. این برداشت، برداشت رئالیستی از قدرت است و بیشتر معطوف به قدرت نظامی و سخت است. قدرت به مثابه کنترل نتایج رویکرد دیگری است که عمدتاً در پارادایم واقع‌گرایی و ذیل نیروی نظامی تعریف می‌شود (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۴: ۱۳۷-۱۴۹).

قدرت نرم عبارت است از توان اثرگذاری بر دیگران از طریق اهرم‌هایی جهت تعیین چارچوبی مشخص برای برنامه کار، ایجاد رغبت و جاذبه مثبت در راستای کسب نتایج دلخواه. قدرت نرم روشی است برای رسیدن به نتایج دلخواه بدون تهدید و تشویق آشکار و محسوس. نگاه نای به مفهوم نرم‌افزارانه قدرت، نگاهی مبتنی بر جذب و اغواگری است (صالح نژاد، ۱۳۹۸: ۱۱). جوزف نای سه منبع اصلی را برای قدرت نرم معرفی کرده است: فرهنگ، به نحوی که برای دیگران دارای جذابیت و گیرایی باشد؛ ارزش‌های سیاسی، به طوری که خود هم در داخل و هم در خارج به آن پایبند باشند و سیاست خارجی، در صورتی که مشروعیت آن مورد پذیرش دیگران بوده و با ارزش‌های بین‌المللی مطابق باشد (نای، ۱۳۹۲: ۹۹). قدرت نرم توانایی جذب مردم به سمت خود بدون اجبار و اکراه است. مشروعیت، مسئله اصلی در بحث قدرت نرم است (Nye & Armitage, 2007: 6).

قدرت هوشمند: به طور خلاصه قدرت هوشمند به معنای برآیند مولفه‌های نرم و سخت قدرت است. در طول تاریخ قدرت با مولفه‌هایی نظیر مقدار جمعیت و قلمرو، منابع طبیعی، قدرت اقتصادی، نیروهای نظامی و ثبات اجتماعی سنجیده می‌شده است. اما قدرت سخت به تنهایی کافی نیست. علت مطرح شدن قدرت هوشمند از سوی نای، ناکارآمدی و محدودیت به کارگیری قدرت سخت و نرم است. کارویژه خاص هر کدام از این دو نوع قدرت موجب بروز مشکلات بسیاری برای کشورها در راه کسب منافع خویش است. وی در خصوص ناکارآمدی قدرت سخت معتقد است که فرآیند تبدیل قدرت از منابع به نتایج دلخواه، یک متغیر میانی حساس و تعیین‌کننده است. برخورداری از منابع قدرت، ضامن کسب نتایج دلخواه در همه شرایط نیست. لازمه تبدیل منابع به قدرت ملموس به مفهوم کسب نتایج دلخواه، راهبردی بهینه و مدیریتی مدبرانه است (صالح نژاد، ۱۳۹۸: ۱۹). قدرت هوشمند نه سخت است و نه نرم، بلکه ترکیب هوشمندانه این دو است. قدرت هوشمند به معنای توسعه یک راهبرد فراگیر بر مبنای منابع و ابزار موجود با هدف تامین منافع و اهداف است (Nye & Armitage, 2007: 7). این راهبرد فراگیر شامل جنبه‌های دیپلماتیک، اقتصادی، نظامی، سیاسی، قانونی و فرهنگی می‌شود. از اصلی‌ترین منابع قدرت سخت که نای به آن اشاره کرده است؛ قدرت نظامی، منابع موجود در یک کشور، جمعیت، ویژگی ژئوپلیتیکی و قدرت اقتصادی هستند. از سوی دیگر منابعی مانند فرهنگ،

ارزش‌های سیاسی و سیاست خارجی منابع مهم قدرت نرم یک کشور به شمار می‌آیند (Zhonava, 2015).

شکل شماره ۱.

منبع: مولف

چارچوب روش تحلیل: تحلیل استراتژیک SWOT

این الگو در اصل برای تدوین راهبردهای مناسب جهت توسعه اقتصادی یک مجموعه طراحی و به کار گرفته شد (Helms, 1999: 1). با توجه به تغییر و تحولات سریع و البته مهم در عرصه بین‌الملل و همچنین با عنایت به امکانات و محذورات داخلی، واحدی (در این پژوهش واحد همان کشور بوده و مشخصاً جمهوری اسلامی ایران مدنظر است) که بتواند محیط بیرونی را تحت تاثیر قرار داده و تلاش کند با تکیه بر نقاط قوت، نقاط ضعف را پوشانده و آنها را به حداقل برساند، می‌تواند منافع خود را به بهترین شکل تامین کند (معمارزاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۰).

در این روش، چهار مولفه تاثیرگذار یعنی نقاط قوت (Strength)، ضعف (Weakness)، فرصت‌ها (Opportunities) و تهدیدها (Threats) بررسی می‌شوند و در جدولی به شکل ماتریس قرار می‌گیرند. مزیت این جدول این است که براینده هر یک

از عوامل داخلی با بیرونی را سنجیده و در بخش مجزایی حاصل این برابند، تدوین استراتژی یا راهبردی مناسب خواهد بود. با توجه به اینکه دو مولفه داخلی و دو مولفه بیرونی در این الگو مدنظر هستند، در مجموع به چهار استراتژی خواهیم رسید؛ در محل تلاقی نقاط قوت و فرصت‌ها استراتژی تهاجمی، در برابند نقاط ضعف و فرصت‌ها استراتژی محافظه کارانه، در تلاقی نقاط قوت و تهدیدها استراتژی تدافعی و در برابند نقاط ضعف و فرصت‌ها استراتژی رقابتی استخراج می‌گردد.

غرب آسیا در رقابت چین و امریکا

منطقه غرب آسیا در دهه‌های اخیر در سیاست خارجی چین بازتعریف شده است. اهمیت این منطقه در تامین منابع نفتی و گازی باعث شده است که چین در پی دستیابی به منافع راهبردی در این حوزه باشد. پر واضح است که در این راستا چین تلاش بسیاری برای ارتقای روابط خود با تولید کنندگان انرژی به‌ویژه در حوزه خلیج فارس داشته و خواهد داشت (طباطبایی و قیاسی، ۱۳۹۲: ۲۹۰-۲۹۱). هر چند چین تلویحاً نقش ایالات متحده را در غرب آسیا و به‌ویژه در منطقه خلیج فارس پذیرفته و تلاش‌های آشکاری در جهت رقابت استراتژیک با آمریکا در این منطقه صورت نداده است؛ لکن آنچه حائز اهمیت است این است که چین علی‌رغم پذیرش نقش آمریکا در این منطقه، با هژمونیک شدن موقعیت ایالات متحده مخالف بوده است و این مخالفت‌ها را در قالب برخی حمایت‌ها از ایران و نیز مواضعی متفاوت از ایالات متحده در شورای امنیت سازمان ملل بروز داده است (سلیمی و رحمتی پور، ۱۳۹۳: ۱۴۱).

در غرب آسیا نگرانی‌های ایالات متحده در مورد رفتار اقتصادی چین فراتر از رقابت در بازار است. امریکا علاوه بر ابعاد اقتصادی، نگران استفاده چین از اجبار اقتصادی برای اهداف سیاسی و همچنین استفاده این کشور از سازمان‌ها و نهادها برای ایجاد وابستگی‌های دوجانبه است که می‌تواند برای مقاصد سیاسی نیز مورد استفاده قرار گیرد (شرفخانی و دیگران، ۱۴۰۱: ۷۸)، چرا که منافع اقتصادی چین در غرب آسیا همچنین می‌تواند پایه‌ای برای گسترش قدرت نرم و نفوذ سیاسی این کشور باشد.

درست است که تاکنون وزن حضور اقتصادی چین در منطقه غرب آسیا بیش از سایر ابعاد کنشگری این قدرت فرامنطقه‌ای بوده است، اما با رخدادهای اخیر، سهم چین در

ترتیبات امنیتی منطقه پررنگ‌تر شده و این خود جنبه‌ای متفاوت و البته هشداردهنده به رقابت امریکا و چین می‌بخشد. میانجیگری چین در روابط میان جمهوری اسلامی ایران و پادشاهی سعودی نشان‌دهنده اهمیت و اعتبار چین در منطقه و همچنین جایگاه این کشور در درگیری‌های امنیتی منطقه می‌باشد.

پلی که چین موفق شد پس از دیپلماسی فعال دوساله که خود را در مذاکرات فشرده پنج روزه منتهی به اعلام عادی‌سازی روابط ایران و عربستان نشان داد، ایجاد کند، بیانگر تغییری در سیاست چین است. تاکنون نقش امنیتی چین در منطقه غرب آسیا محدود به جلوگیری از بدتر شدن وضعیت امنیت منطقه در نتیجه رفتار بازیگران و عناصر خارجی بود، اما با ایفای نقش میانجیگری میان دو قدرت منطقه‌ای، نقش خود را از کنترل آسیب به تسهیل فعالانه روابط و کاهش تنش‌ها برای بازسازی نظم منطقه‌ای ارتقا داد.

از سوی دیگر در روزهای اخیر که زمزمه عادی‌سازی روابط عربستان سعودی و رژیم صهیونیستی به گوش می‌رسد، باید به اهمیت نقش امنیتی چین در منطقه توجه ویژه‌ای داشت. در حالی که عربستان در ازای عادی‌سازی روابط خود با اسرائیل خواهان تضمین‌های امنیتی و تعهدات شبه‌ناتو از امریکا و همچنین اجازه تاسیس نیروگاه هسته‌ای برای غنی‌سازی اورانیوم است و با مخالفت‌های امریکا و رژیم صهیونیستی مواجه می‌شود، چین پیشنهادات خود را برای تاسیس چنین پایگاه هسته‌ای در خاک عربستان ارائه داده است. این مسئله به شکل مستقیمی ترتیبات امنیتی منطقه را دچار تغییر کرده و حتی کارت بازی قدرتمندی برای عربستان در چانه‌زنی با ایالات متحده در موضوع عادی‌سازی تلقی می‌گردد. در مجموع به نظر می‌رسد چین در آینده تاثیر بیشتری بر ثبات منطقه بگذارد.

روابط ایران- چین- امریکا: فرصت‌ها و تهدیدها

روابط ایران و چین بر خلاف ایران و امریکا که با مولفه‌های ژئوپلیتیکی قابل توصیف است، بر مبنای عوامل ژئواکونومیک استوار است. در حالی که امریکا در حال افزایش حضور خود به‌ویژه حضور دریایی در شرق آسیاست، چین با طرح کمربند (عنصر زمینی) و جاده (عنصر دریایی) در حال پیشروی به سمت غرب است. طرح کمربند و جاده دارای ۶ کریدور است که یکی از آنها از غرب آسیا عبور می‌کند که شامل ایران شده و به نام

کریدور آسیای مرکزی- آسیای شرقی^۱ موسوم است. بنابراین ایران با توجه به منابع انرژی، اقتصاد قابل ملاحظه، طبقه متوسط تحصیل کرده و نیروی کار و از همه مهم‌تر، مرکزیت جغرافیایی خود، دارای نقش کلیدی در مسیر توسعه کریدور مذکور می‌باشد (Forough, 2021: 7).

در دوران جنگ تحمیلی، امریکا با فروش موشک‌های کرم ابریشم به ایران، همکاری هسته‌ای ایران و چین در دهه ۱۹۹۰ و همکاری موشکی این دو کشور مخالفت نموده و در مسیر روابط ایران و چین تاثیر گذاشته است. در این مسیر، امریکا از اهرم‌هایی نظیر تحریم شرکت‌های چینی، فروش اسلحه به تایوان و اعمال فشارهای سیاسی برای مانع‌تراشی در روابط ایران و چین استفاده کرده است (شریعتی‌نیا، ۱۳۹۹: ۱۰۳). با وجود اینکه چین در اواخر دهه ۱۹۹۰ کمک‌های هسته‌ای و موشکی به ایران را رسماً متوقف کرد، اما مانع توزیع کنندگان نیز نشد و ایران را در برنامه موشک‌های بالیستیک و کروز یاری رساند (Will & Taylor, 2021: 16).

علاوه بر خرید و فروش اسلحه میان ایران و چین در دوران جنگ که با دخالت امریکا متوقف شد، این دو کشور در زمینه‌های دیگر نظامی نیز با هم همکاری داشته‌اند. از سال ۲۰۱۴، وزرای دفاع تقریباً هر دو سال یک‌بار دیدارهای دوجانبه‌ای برگزار کرده‌اند. در دسامبر ۲۰۱۹، نیروی دریایی ایران مانور دریایی مشترکی با حضور چین و روسیه برگزار نمود. دریادار خانزادی فرمانده نیروی دریایی ارتش، این مانور را حائز اهمیت استراتژیک برای ایران اما وزارت دفاع چین این مانور را بخشی از یک توافق تبادلات نظامی معمولی دانست. نکته قابل توجه این است که تنها چند هفته پیش از این مانور، چین عملیات مشترک مشابهی را به مدت ۳ هفته با عربستان سعودی به انجام رساند. اقدامی که گفته می‌شود برای ایجاد موازنه میان ایران و عربستان بوده است (Will & Taylor, 2021: 18).

روابط اقتصادی ایران با چین نیز همانند روابط نظامی متأثر از رویکردها و مواضع آمریکا بوده است. به‌ویژه تحریم‌های امریکا علیه ایران، هم مانعی بر سر تعاملات اقتصادی ایران بوده و هم در عین حال فرصت‌ها و زمینه‌هایی را برای تعاملات تجاری ایران با چین

1. The CAWA Corridor: Central-Asia West-Asia Corridor

فراهم آورده است. در بازه سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ روابط ایران و چین بیش از پیش متأثر از سیاست‌های امریکا شد. از یک سو ایران تحت فشار تحریم‌های شدید این کشور بود و از سوی دیگر امریکا و چین در تلاش برای ایفای نقش‌های بین‌المللی، روابط حسنه‌ای هم با ایران و هم امریکا برقرار کرده بود (شریعتی‌نیا، ۱۳۹۹: ۱۰۳). پس از توافق برجام در سال ۲۰۱۵، چین روابط خود را با ایران گسترش داده و تعمیق بخشید. در سال ۲۰۱۶، شی جین پینگ به عنوان دومین رهبر عضو شورای امنیت سازمان ملل پس از پوتین و برای اولین بار پس از سال ۲۰۰۲ به ایران سفر کرد. چین همچنین موافقت خود را نسبت به پیشنهاد ایران مبنی بر عضویت دائم در سازمان چین-محور همکاری‌های پذیرفت (Will & Taylor, 2021: 6). در مارس ۲۰۲۱ (فروردین ۱۴۰۰)، ایران و چین برنامه راهبردی ۲۵ ساله را نهایی کردند که البته بخش اعظم مفاد آن تاکنون اعلام نشده است. هر چند ایران این توافق را "نقشه راه کامل" برای روابط آتی خواند، چین تأکید کرد که این توافق صرفاً "چارچوب کلی روابط ایران و چین" است. اینکه این توافق به فاصله کوتاهی پس از دیدار سران چین و امریکا در مارس ۲۰۲۱ در آلاسکا بود بیانگر این است که پکن بیشتر از اینکه علاقه‌مند به جزئیات توافق باشد، در پی ارسال سیگنالی به واشنگتن بود تا نشان دهد ظرفیت و توانایی همکاری با دشمنان امریکا را دارد تا نفوذ این کشور را در منطقه غرب آسیا کاهش دهد (Will & Taylor, 2021: 6). در برنامه جامع همکاری ۲۵ ساله، چین متعهد شد که سرمایه‌گذاری در ایران را تا ۴۰۰ میلیارد دلار در بخش‌هایی نظیر حمل و نقل، بنادر و ارتباطات در قبال نفت ارزان‌قیمت‌تر افزایش دهد. در دیدار سال ۲۰۱۶ شی جین پینگ از تهران، وی هدف پکن برای افزایش تجارت دوجانبه را تا ۶۰۰ میلیارد دلار تا سال ۲۰۲۶ اعلام نمود. هر چند تجارت و سرمایه‌گذاری چین در ایران در طول این سال‌ها افزایش یافته است، اما همچنان بسیار پایین‌تر از اهداف مطروحه حرکت می‌کند (Will & Taylor, 2021: 9).

با خروج امریکا از برجام، روابط ایران با این کشور وارد رویکرد تقابلی‌تری شد. در همین زمان دولت ترامپ برای اولین بار در استراتژی امنیت ملی خود، چین را نیز به عنوان چالش معرفی نموده و از این جهت روابط سه‌گانه ایران، چین و امریکا دستخوش تغییرات

جدی گردید. با معرفی چین به عنوان قدرت تجدیدنظرطلب و هژمون‌گرایی که خیزشش تهدیدی برای قدرت امریکا به‌شمار می‌آید، استراتژی امریکا بر پایه مهار این کشور بنا شد و جنگ تجاری و راهبرد رقابتی در عرصه‌های گوناگون به اصلی‌ترین رویکرد امریکا در مقابل چین بدل شد (شریعتی‌نیا، ۱۳۹۹: ۱۰۴). اما در همین دوره با وجود نقش پررنگ چین در خرید نفت ایران و دورزدن تحریم‌ها، مبادلات تجاری ایران با این کشور کاهش یافت. چرا که شرکت‌های چینی همکاری خود را با ایران کم یا قطع کردند و تبادلات مالی دچار چالش‌های فراوانی شد. به‌طور کلی پس از خروج امریکا از برجام با وجود توسعه بیشتر روابط سیاسی و امنیتی ایران و چین، مبادلات اقتصادی که بر پایه فعالیت شرکت‌های چینی بودند، رو به کاهش گذاشت (شریعتی‌نیا، ۱۳۹۹: ۱۰۶). کمپین فشار حداکثری بر ایران و تحریم‌های امریکا بر منافع چین در ایران تأثیر بسزایی داشته و باعث شد شرکت‌های برجسته فناوری چینی دست از فعالیت در ایران بکشند. در سال ۲۰۱۹ شرکت هوواوی فعالیت ۲۵۰ نیروی خود را در ایران خاتمه داد و علاوه بر آن در سال ۲۰۱۸ توسط امریکا به دلیل نقش قوانین تحریمی علیه ایران جریمه شد. شرکت لنوو هم در همین راستا در سال ۲۰۱۹ توزیع کنندگان خود را از فروش خدمات و کالا در بازارهای ایران منع کرد (Will & Taylor, 2021: 12).

نکته‌ای که در مثلث ایران- امریکا- چین حائز اهمیت می‌باشد این است که رویکرد کلی چین نسبت به آینده روابط با امریکا و با توجه به دوراندیشی آنها نشان‌دهنده احساس خطر بیشتر از شدت گرفتن رقابت است. ضمن اینکه چین از تجربه جنگ روسیه با اوکراین و تحریم‌های شدید امریکا و اروپا علیه روس‌ها درس گرفته و می‌داند که در وضعیت فعلی، تحریم می‌تواند ضربه اساسی به اقتصاد این کشور وارد کند. از طرفی چین سرمایه‌گذاری بسیاری در شرکت‌های امریکایی دارد و هر ساله سرمایه قابل توجهی از چین خارج می‌شود. با توجه به پیش‌بینی که مقامات چینی از آینده روابط با امریکا دارند، در پی کاهش سرمایه‌گذاری در این کشور و تدابیر پیشدستانه، به دنبال جایگزین‌هایی برای سرمایه‌گذاری هستند.^۱

۱. قلعه نویی، مصاحبه شخصی، ۱۴۰۱/۶/۲.

در مجموع باید گفت که رقابت این دو قدرت فرصت‌هایی پیش روی ایران قرار داده است از جمله خروج سرمایه چین از امریکا و ظرفیت ایران برای پذیرش سرمایه؛ طرح کمربنده و جاده و نقش مهم ایران در کریدور آسیای مرکزی- آسیای شرقی؛ برگزاری رزمایش و مانور نظامی مشترک با چین و همکاری در انتقال فناوری‌های نظامی. از سویی این فضای رقابتی می‌تواند باعث بروز برخی تهدیدها و چالش‌ها نیز شود: محدودیت چین در خرید مستقیم نفت ایران به دلیل تحریم‌های امریکا و عدم تمایل چین به درگیری با امریکا بر سر ایران؛ تبدیل شدن غرب آسیا به محل درگیری چین و امریکا به‌طوری که در منطقه دوقطبی ایجاد شده و هر یک از متحدین طرف مقابل به‌عنوان اهرم فشار استفاده کند؛ عدم تمایل حقیقی چین به برخورداری ایران از قدرت هسته‌ای و احتمال حمایت مالی- فناوری از رقبای ایران در صورت افزایش رقابت هسته‌ای و در کل تلاش چین برای حفظ توازن منطقه‌ای و جلوگیری از قدرت‌یابی ایران و وابستگی بیش از حد ایران به چین و استفاده از این وابستگی توسط چین به عنوان اهرم فشار.

قدرت هوشمند جمهوری اسلامی ایران؛ قوت‌ها و ضعف‌ها

همان‌طور که گفته شد، قدرت هوشمند آمیزه‌ای از مولفه‌های سخت و نرم قدرت است؛ بنابراین برای بررسی قدرت هوشمند ایران، لازم است مولفه‌های گوناگون آن را ارزیابی کرده تا به نقاط ضعف و قوت هر یک دست یافته و در نهایت بر آن اساس بتوان ماتریس سوات را تکمیل کرد. ابتدا به مولفه‌های قدرت نرم پرداخته می‌شود که شامل موارد زیر است:

الف- مولفه فرهنگ

فرهنگ ایرانی با تاریخمندی و غنایی که داراست، از فرهنگ‌هایی بوده که در تبادل با سایر فرهنگ‌ها همواره در روند آموزش و آموختن بوده است (نوروزی و تاج آبادی، ۱۳۹۵: ۱۱۷). از همین‌رو امتزاج فرهنگ ایرانی و آموزه‌های اسلامی بر غنای فرهنگی ملت ایران افزوده و بدان پویایی تزریق کرده است. در واقع فرهنگ اسلامی گفتمان‌ساز و فعال، یکی از عوامل زمینه‌ساز یکپارچگی و هویت مستحکم در ایران به‌شمار می‌آید (خرمشاد و متقی، ۱۳۹۵: ۳۰). با وجود غنایی که ذکر شد، این قدرت و ظرفیت بالقوه در بسیاری از

زمینه‌ها نتوانسته عملیاتی شود. به مرور و با گذشت حدود ۵ دهه از انقلاب اسلامی، تحت فشار رسانه‌ها و تصویرسازی‌ها و سیاه‌نمایی‌ها و البته در کنار بحران‌های اقتصادی و اجتماعی موجود در کشور، جذابیت این فرهنگ پرمایه به‌ویژه نزد نسل‌های جوان کاهش یافته و جایگزین‌های الگویی بسیاری در رسانه‌ها به آنها معرفی شده است.

ب- دیپلماسی عمومی

دیپلماسی عمومی به انگاره‌سازی و ارزش‌سازی نسبت به مشروعیت‌بخشی به سیاست‌های مطلوب کشور و رساندن پیام‌های مورد نظر در سطح جهان توجه نموده و مسئولیت توجیه افکار عمومی را در عرصه سیاست خارجی بر عهده دارد (نوروزی و تاج آبادی، ۱۳۹۵: ۱۲۱). جمهوری اسلامی ایران زمانی می‌تواند بر افکار عمومی تسلط یابد که قادر به گفتمان‌سازی در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی باشد. این امر مستلزم عدم اتکای مستقیم بر قدرت سخت است، در واقع برای ایجاد نفوذ و تاثیر بیشتر در اذهان عموم، باید از محدودیت‌های قدرت سخت رهایی یافته و توجه خود را معطوف به حوزه فرهنگ کند (موسوی جشنی، ۱۳۹۳: ۱۷۱).

دیپلماسی رسانه‌ای دیگر ابزاری است که برای دستیابی به قدرت نرم حائز اهمیت است و در دنیای امروز بیش از هر مولفه دیگری دارای گستردگی و عمق تاثیرگذاری است. جمهوری اسلامی ایران ابتدا باید تصویر منفی ایجاد شده از خود در منطقه را اصلاح نموده و احساس تهدیدی که همسایگان ایران به‌ویژه در حاشیه خلیج فارس دارند، کاهش دهد. علاوه بر این، همراهی افکار عمومی ملل مسلمان منطقه با ایده منطقه‌گرایی درون‌زا نیز از اهمیت بسیاری برخوردار است و تنها از راه دیپلماسی محقق می‌شود. این فرایند در درازمدت تاثیرگذار بوده و سرمایه‌گذاری طولانی‌مدت می‌طلبد (اکبری، ۱۴۰۰: ۲۹).

پ- ظرفیت علمی

تعاملات فناوری و علمی، ضمن ارتباط مستقیم با حوزه فرهنگ و قدرت نرم، نقش غیرقابل انکاری در حوزه‌های نظامی و اقتصادی دارند و هر کشوری بر اساس نیازهای خود به حوزه‌ای از فناوری بیش از سایر حوزه‌ها نیاز دارد؛ برای مثال با توجه به نفت خیز بودن ایران، بهره‌مندی از فناوری‌های نسل اول در زمینه اکتشاف و استخراج نفت از اولویت

راهبردی برخوردار است (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۵۳-۵۵). هر چند جمهوری اسلامی ایران ظرفیت‌های علمی بالا و پیشرفت‌هایی که در تولید علم در سال‌های اخیر داشته از جمله جایگاه پانزدهم در سال ۲۰۲۱ در نظام رتبه‌بندی SCImago که یکی از جامع‌ترین نظام‌های رتبه‌بندی پژوهشی دانشگاه‌هاست و از شاخص‌هایی نظیر H-Index (نسبت تعداد مقالات و استنادات)، تعداد کل مدارک در سال مورد نظر و تعداد استنادها به ازای هر مدرک در دوره دوساله استفاده نموده و کشورها را رتبه‌بندی می‌کند و کسب رتبه دوم منطقه پس از ترکیه (SCImago Institution Raning)، هنوز نتوانسته در حد مطلوبی از این ظرفیت‌ها در راستای تولیدات بیشتر علمی، پیشرفت صنایع، اشتغال‌زایی و تبادل دانشجو و ارتقای سهم خود از تولیدات جهان که اکنون حدود یک درصد است استفاده کرده و آنها را ارتقا بخشد.

ت- توریسم و گردشگری

ایران کشوری با جاذبه‌های توریستی قابل توجهی است؛ از مکان‌های تاریخی گرفته تا مناظر طبیعی. طبق آمار بانک جهانی، در سال ۲۰۲۰، ایران ۱.۵۵۰.۰۰۰ میلیون دلار از جذب توریست درآمد کسب کرده است. با این رقم، ایران جایگاه ۷۹ در میان کشورهای جهان در شاخص درآمد از طریق گردشگر را داشته است. در این سال کشورهای منطقه مانند ترکیه، عربستان، مراکش، امارات و حتی لبنان، سوریه و اسرائیل نیز جایگاه بهتری نسبت به ایران داشته‌اند (data.worldbank.org). با توجه به آمار بانک جهانی، ایران در سال‌های اخیر رتبه چندان مناسبی در زمینه جذب گردشگر نداشته است. صرف‌نظر از سال‌هایی که همه‌گیری کرونا آمار ورود گردشگران به بسیاری از کشورها را با کاهش شدیدی مواجه کرد، ایران در میان کشورهای جهان رتبه مناسبی در بحث درآمد از صنعت توریسم را به خود اختصاص نداده است. هر چند در فاصله سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۹ درآمد ایران حاصل از توریسم از ۴۸۶۷۰۰۰ میلیون دلار به ۹۱۰۷۰۰۰ میلیون دلار افزایش یافت، اما در سال‌های قبل و بعد از آن نسبت به کشورهای منطقه مانند تونس، بحرین، مصر، امارات و عربستان در رتبه پایین‌تری قرار دارد (worldbank.org).

ث - مذهب، زبان و قومیت

با توجه به جمعیت مسلمان به‌ویژه در منطقه غرب آسیا، هویت دینی و اسلامی از نقاط اشتراکی است که ملت‌های منطقه و حتی فراتر از آن در سطح جهان را به هم متصل می‌کند. علاوه بر دین و مذهب، زبان فارسی نیز از مولفه‌های هویت‌سازی است که نفوذ آن فراتر از فلات ایران است (هرسیچ و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۳۷). البته باید توجه داشت جریان ضدایرانی موجود در سطح بین‌الملل که در برهه‌هایی شدت یافته و گاهی کاهش می‌یابد، تاثیر مستقیمی بر تنزل یا ارتقای محبوبیت زبان فارسی در میان سایر ملل و گرایش غیرفارسی‌زبانان به یادگیری آن دارد. جهانی شدن نیز در راستای یکپارچه‌سازی تمام ملل و ایجاد زبانی مشترک میان همه کشورها، کاربرد زبان فارسی را نه تنها در سطح جهانی بلکه در داخل کشور نیز با چالش‌هایی مواجه کرده است (فوزی و نعیمی برجلویی، ۱۳۹۵: ۱۲).

ج - مولفه ژئوپلیتیکی

مولفه‌های گوناگون قدرت سخت بخش مهمی از شاکله قدرت هوشمند هستند. اولین مولفه مدنظر، ژئوپلیتیک است. جمهوری اسلامی ایران با توجه به موقعیت ممتاز ژئوپلیتیکی خود، خواه‌ناخواه در بسیاری معادلات و بعضاً منازعات بین‌المللی و منطقه‌ای نقش حساسی دارا بوده است. ایران علاوه بر واقع شدن در محل تلاقی سه قاره اروپا، آسیا و افریقا، نزدیک‌ترین گذرگاه کشورهای آسیای مرکزی به بازارهای جهانی می‌باشد. ژئوپلیتیک شامل ابعاد دیگری از جمله وسعت سرزمینی می‌شود که هم می‌تواند کثرت نیروی انسانی را در بر گیرد و هم عمق استراتژیک لازم برای مواقع خطر را دارا باشد.

چ - مولفه اقتصادی

قدرت و امنیت هر کشور، بیش از هر چیز وابسته به جایگاه اقتصادی و قدرت تولید ثروت در جهان است. چرا که قدرت اقتصادی به طور بالقوه، قابلیت تبدیل به مولفه‌های سخت و نرم قدرت را داراست. از منظر ژئواکونومیک، ایران دارای مزیت‌های بسیاری است که زیرساخت‌های حمل و نقلی مانند ریل شمال به جنوب و غرب به شرق می‌تواند این مزیت را بسیار کارآمدتر نیز بنماید (نوروزی و تاج آبادی، ۱۳۹۵: ۴۸). البته باید توجه داشت در

حالی که در بسیاری از کشورها از تکنولوژی نسل پنجم برای استخراج نفت و گاز استفاده می‌شود، ایران همچنان از نسل دوم فناوری برخوردار است و این، مزیت نسبی ایران را در رقابت با سایر تولیدکنندگان پر قدرت منطقه مانند عربستان و روسیه کاهش می‌دهد. مسئله شایان ذکر دیگر این است که امروزه کشورها به استفاده از انرژی‌های پاک نظیر انرژی خورشیدی روی آورده‌اند؛ به طوری که پیش‌بینی می‌شود تا چند دهه آینده، انرژی‌های پاک جایگزین سوخت‌های فسیلی شود و بر همین اساس کشورهایی که از هم‌اکنون در این حوزه سرمایه‌گذاری کرده‌اند، در سال‌های آتی از آن بهره‌برداری خواهند نمود. برای مثال عربستان سعودی پروژه ساخت بزرگ‌ترین نیروگاه خورشیدی جهان را در دست اقدام دارد.^۱

ساختار اقتصادی ایران با وجود برخورداری از پتانسیل‌هایی که اشاره شد، از عدم پویایی و عدم انعطاف‌پذیری رنج می‌برد. جمهوری اسلامی ایران در برهه کنونی باید ضرورت‌ها و نیازهای ناشی از افزایش جمعیت، کمبود سرمایه مالی و فنی را به درستی درک نموده و از دیپلماسی اقتصادی به عنوان پلی میان سیاست داخلی و خارجی استفاده کند. در واقع دیپلماسی اقتصادی سرمایه بین‌المللی را به حوزه داخلی متصل نموده و مسیر را برای برآوردن نیازهای داخلی فراهم می‌آورد (ارغوانی پیرسلامی و اسماعیلی، ۱۳۹۸: ۸۰).

در بحث از شاخص‌های اقتصادی، تراز تجاری و صادرات نیز باید در نظر گرفته شود. بر اساس آمار صندوق بین‌المللی پول، تراز تجاری ایران از ۳۵۹۱۲ در سال ۲۰۱۵ به ۱۴۷۸۶ در سال ۲۰۲۰ کاهش یافته است (data.imf.org). افزایش واردات در مقابل کاهش صادرات به‌ویژه در روابط اقتصادی ایران و کشورهای خلیج فارس نشانگر ضعف ایران در ایجاد روابط اقتصادی دو سویه و خلا دیپلماسی اقتصادی است. مهم‌ترین ضعف جمهوری اسلامی ایران در ارتباطات تجاری با همسایگان، عدم وجود تنوع در کالاهای صادراتی بوده است (ارغوانی پیرسلامی و اسماعیلی، ۱۳۹۸: ۸۳). با اینکه حجم اقتصاد ایران از بسیاری از کشورهای منطقه بالاتر بوده، در سال‌های اخیر و با فشار تحریم‌ها کشورهایی مانند ترکیه و امارات در منطقه و مالزی و تایلند پیشرفت بسیاری داشته‌اند. نکته مهم دیگر

۱. میرکوشش، مصاحبه شخصی، ۱۴۰۱/۵/۲۰.

این است که بسیاری از صادرات این کشورها غیرنفتی است. برای مثال صادرات ۲۰۷ میلیارد دلاری ترکیه غیرنفتی است. اما عمده اتکای صادرات ایران بر نفت می‌باشد، در حالی که کمترین سود در خام‌فروشی است (حاتمی، ۱۴۰۱، تجارت نیوز).

ح- مولفه نظامی - امنیتی

بر اساس رتبه‌بندی سالانه سایت globalfirepower.com که با در نظر گرفتن ۵۰ مولفه مجزا و بررسی تعداد نیروی نظامی، تجهیزات و ادوات جنگی، سرمایه و بودجه نظامی، قابلیت‌های لجستیک، منابع طبیعی و جغرافیای هر کشور، به شاخص قدرت^۱ برای هر کشور رسیده است، در سال ۲۰۲۲، ایالات متحده آمریکا در جایگاه اول قدرتمندترین کشورها از منظر نیروی نظامی قرار دارد. پس از آن روسیه و چین در جایگاه دوم و سوم هستند. در این رتبه‌بندی، ایران جایگاه چهاردهم جهان را داراست که بعد از مصر و ترکیه، سومین قدرت غرب آسیا به‌شمار می‌آید (Globalfirepower.com). بر اساس آمار بانک جهانی، بودجه نظامی ایران از سال ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۹ روند نزولی داشته است. اما از سال ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۰ با اندکی افزایش، ۲.۲ درصد از تولید ناخالص داخلی، صرف امور نظامی شده است (data.worldbank.org).

طی ده سال گذشته، ایران موجودی پهپادها، موشک‌های کروز و موشک‌های بالستیک خود را به‌طور انبوه افزایش داده است تا جایی که عملاً به قدرت برتری نسبت به همسایگان خود دست یافته است. هواپیماهای بدون سرنشین می‌توانند برای از بین بردن سیستم‌های رادار دشمن قبل از حمله موشک‌های بالستیک پرتاب شوند. در حال حاضر ایالات متحده و شرکای منطقه‌ای آن از توانایی خود برای دفاع موثر در برابر هواپیماهای بدون سرنشین عقب مانده‌اند. به اذعان موسسه «واشنگتن برای سیاست خاور نزدیک»، در حال حاضر هیچ راه مشخصی برای کاهش تهدید پهپادهای ایران (برای دشمنانش) وجود ندارد. صنایع دولتی در وزارت دفاع و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که این پهپادها را طراحی و تولید می‌کنند، بسیار بالغ و متنوع هستند. می‌توانند از محققان دانشگاه‌ها و نهادهای خصوصی

1. PwrIndx: Power Index

در زمینه تحقیق و توسعه و همچنین تدارکات استفاده کنند (McKenzie Jr. et al., 2023).

ایران بیش از یک میلیون نظامی فعال دارد که بعد از ترکیه و مصر با اختلاف از سایرین پیش است. هر چند این جمعیت بالای نظامی در دفاع سرزمینی در صورت بروز تهاجم مزیتی حیاتی به شمار می آید، لکن باید توجه داشت که بیشتر این نظامیان از تجهیزات کافی برخوردار نبوده و آموزش های تخصصی ندیده اند و لذا در نبردهای مدرن که شدیداً متکی بر فناوری های پیشرفته است، کمتر از آنچه روی کاغذ دیده می شود می توانند کارایی داشته باشند. از طرفی ایران به دلیل تحریم ها نتوانسته از فناوری های پیشرفته نظامی که کشورهای منطقه مانند ترکیه، اسرائیل یا عربستان از ایالات متحده یا اروپا خریداری کرده اند بهره ببرد. البته این محدودیت ها باعث شده است که ایران تلاش بسیاری را معطوف به خودکفایی و توسعه صنایع نظامی بومی خود کند و در این راه موفقیت های زیادی را نیز کسب کرده است.

استراتژی های مناسب ایران در بهره گیری از رقابت چین و امریکا

باید توجه داشت که برای استخراج استراتژی ها لازم است به سه نکته مهم توجه داشته باشیم. اول اینکه موضع چین نسبت به امریکا موضع تخصمی و دشمنی نیست. اساس رابطه این دو، رابطه همکاری- رقابت^۱ است. موضوع دوم، نگاه امریکا به چین است. در این مورد هم باید گفت هر چند امریکا چین را در قامت رقیبی استراتژیک می بیند که باید آن را مهار کند، لکن آن را به عنوان دشمن ندیده و بر اساس وابستگی متقابل، راو بط خود را با این کشور حفظ می کند. مسئله سوم این است که ایران از چه منابعی برخوردار است و کدام مزایای نسبی می تواند منافع ایران را به بهترین شکل تامین کرده و آسیب پذیری آن را کاهش دهد. علاوه بر این ها، استراتژی های بیان شده باید دارای دو ویژگی باشند. اول اینکه این استراتژی ها که عمدتاً متوجه روابط ایران با چین و بهره مندی از فرصت های این کشور برای ایران است، باعث تشدید تنش میان ایران و غرب نشود. در واقع منطق موازنه گیری ایجاب می کند که ایران در تعامل با هر دو و تعادل میان این دو باشد. ویژگی

1. Co-competition

دوم نیز که پیش‌تر نیز به آن پرداخته شد، این است که اساس راهبردهای ایران و روابط دو یا چندجانبه‌اش، اتکا به نقاط قوت و منابع قدرتی که در اختیار دارد باشد و این تعاملات را در فضای درهم‌تنیدگی و وابستگی متقابل به پیش ببرد.^۱

نکته مهم در ذیل تمامی این تعاملات این است که ایران نباید اجازه وابستگی اقتصادی-امنیتی-نظامی خود را به چین بدهد. از جمله راهکارهای جلوگیری از این امر ایجاد تنوع در محصولات تولیدی است. علاوه بر این، چین نباید «تنها» شریک تجاری ایران، بلکه «یکی» از این شرکا باشد.^۲ گسترش روابط با کشورهایی که در نگاه چین و آمریکا از حساسیت کمتری برخوردار هستند مثل ژاپن، کره جنوبی و کشورهای مهم منطقه جنوب شرقی آسیا مثل اندونزی، مالزی، تایلند و ویتنام باید در اولویت تعاملات سیاسی-اقتصادی ایران قرار گیرند.^۳ آنچه در روابط ایران و چین مهم است، ظرفیت‌سازی ایران برای جذب سرمایه چینی است. یکی از این ظرفیت‌ها، دادن اطلاع کافی از پتانسیل‌ها، نیازها و حتی علاقه‌مندی‌های ایران به چین بوده است. این مسئله عزم دو طرف برای پردازش ایده و برنامه‌ریزی برای آن را افزایش می‌دهد. علاوه بر این‌ها لازم است جمهوری اسلامی روند پذیرش سرمایه خارجی را تسهیل کرده و مراحل بوروکراسی آن را کوتاه نماید تا عاملی برای تشویق سرمایه‌گذاران خارجی از جمله چینی شود. ضمناً هر صاحب‌سرمایه‌ای برای سرمایه‌گذاری نیاز به امنیت-مالی، روانی، اجتماعی- دارد. آرامش فضای داخلی کشور از جمله پیش‌شرط‌های افزایش همکاری‌هاست. حمایت از سرمایه خارجی و دادن ضمانت نسبت به حفظ امنیت سرمایه و عدم وجود ریسک کلاهبرداری نیز باعث اطمینان خاطر سرمایه‌داران جهت انتقال سرمایه به ایران می‌شود.^۴

۱. کیوان حسینی، مصاحبه شخصی، ۱۴۰۱/۵/۲۶

۲. قلعه‌نویی، مصاحبه شخصی، ۱۴۰۱/۶/۲

۳. سازمند، مصاحبه شخصی، ۱۴۰۱/۵/۲۵

۴. قلعه‌نویی، مصاحبه شخصی، ۱۴۰۱/۶/۲

نقاط ضعف W: Weaknesses	نقاط قوت S: Strengths
❖ ضعف در غلبه بر نگاه ایدئولوژیک سایر ملت‌ها به سیاست خارجی ایران و ایماژسازی‌های منفی در رسانه‌های بین‌المللی ❖ محدودیت در جذب گردشگر به دلیل فضا سازی منفی علیه ایران؛ ❖ تاکید عمده بر قدرت نظامی که موجب دامن زدن به تصویرسازی‌های منفی از رفتار خارجی جمهوری اسلامی شده است؛ ❖ ضعف در تولید محتوای فرهنگی در داخل و الگوسازی مطلوب برای قشر جوان چه در داخل و چه خارج از کشور؛ ❖ عدم توجه به دیپلماسی اقتصادی و گره زدن تعاملات اقتصادی به روابط سیاسی؛ ❖ عدم تدوین راهبردهای مناسب جهت جذب دانشجوی بین‌المللی و تبادل بین دانشگاهی؛ ❖ افزایش نارضایتی عمومی از سیاست‌های کشور به‌ویژه ناشی از فشارهای اقتصادی؛ ❖ عدم بهره‌مندی از فناوری‌های نسل اول در استخراج نفت؛ ❖ خام‌فروشی نفت به‌عنوان اصلی‌ترین ماده صادراتی و عدم توجه به متنوع‌سازی تولیدات و سبد صادراتی کالا؛ ❖ ضعف در سامانه‌های پدافندی به‌ویژه در نیروی هوایی؛ ❖ قدیمی بودن ادوات نظامی و عدم بهره‌مندی از جنگ‌افزارهای مدرن؛ ❖ طولانی بودن نسبی مسیر گذیرش سرمایه خارجی و مراحل متعدد بوروکراسی	❖ هویت غنی و تاریخ‌مند ایرانی که میراث‌دار تمدن ایرانی و نمود ملتی صلح‌طلب است و پتانسیل بسیاری برای همراه کردن سایر ملل به‌ویژه مللی که دارای ریشه‌های مشترک زبانی و فرهنگی با ایران هستند دارد؛ ❖ فرهنگ اسلامی که الهام‌بخش صداقت، شجاعت و برانگیزاننده روحیه عدالت خواهی و ظلم‌ستیزی است؛ ❖ گفتمان سازی مقاومت در منطقه؛ ❖ تلاش برای اقناع مخاطبان بین‌المللی از طریق محتواسازی در شبکه‌های برون‌مرزی؛ ❖ سرعت بالای تولیدات علمی؛ ❖ بهره‌مندی از جاذبه‌های گردشگری و طبیعی؛ ❖ ظرفیت‌های زبان فارسی در تعامل با ملل فارسی زبان؛ ❖ فعالیت‌های انجمن‌های دوستی و سایر سمن‌ها در ایجاد همگرایی بین ملت‌ها؛ ❖ مزیت ژئوپلیتیکی نظیر بهره‌مندی از نفت و گاز، عمق استراتژیک، جمعیت جوان، دسترسی به آب‌های آزاد، بهره‌مندی از تنگه استراتژیک هرمز؛ ❖ توسعه صنعت نظامی بومی از قبیل پهپاد و موشک؛ ❖ تعداد نسبتاً بالای نیروی نظامی؛

فرصت‌ها O: Opportunities	راهبردهای تهاجمی SO	راهبردهای محافظه‌کارانه WO
❖ نیاز چین به منابع انرژی و معدنی ایران؛ نفت، گاز، ذغال سنگ، آهن، کروم، فولاد، آلومینیوم؛ ❖ خروج سرمایه چین از آمریکا و ظرفیت ایران برای پذیرش سرمایه؛ ❖ آمادگی همکاری‌های دانش‌بنیان با چین، تولید رادیو دارو، داروهای شیمیایی، داروهای گیاهی، کیت تشخیصی؛ ❖ طرح کمربند و جاده و نقش مهم ایران در کریدور آسیای مرکزی-آسیای شرقی؛ ❖ برگزاری رزمایش و مانور نظامی مشترک با چین و همکاری در انتقال فناوری‌های نظامی؛ ❖ پذیرش ایران در سازمان همکاری شانگهای به عنوان سازمانی با پتانسیل‌های اقتصادی و امنیتی؛ ❖ توسعه صنعت گردشگری با تسهیل ورود گردشگر به ایران؛ و سرمایه‌گذاری چین در ساخت هتل و جاذبه‌های گردشگری؛ ❖ توسعه صنعت حمل و نقل ایران به دلیل طرح کمربند و جاده و همچنین صادرات کالای چینی از رهگذر ایران به اروپا که باعث پویایی و جذب سرمایه در صنعت ریل و قطار و همچنین هواپیمایی ایران می‌شود؛ ❖ افزایش تولید و صادرات محصولات دریایی نظیر میگو و کشاورزی مانند گندم؛ ❖ استفاده از چین در زمینه گسترش نسل پنجم اینترنت؛	❖ امضای قراردادهای تولید دارو؛ اعم از رادیو دارو، داروهای سرطان و واکسن، و همچنین داروهای گیاهی با چین؛ ❖ تبادلات فرهنگی با توجه به قرابت فرهنگی در آموزه‌های اسلام و کنفوسیوسی؛ ❖ ایجاد مراکز آموزش زبان فارسی در چین و زبان چینی در ایران و تلاش جهت همگرایی بیشتر دو ملت؛ ❖ توجه مضاعف به سیاست‌ها و راهبردهای بحری و همکاری با قدرت‌های دریایی؛ ❖ تسهیل ورود گردشگران و برقراری روابط متقابل گردشگری؛ ❖ استفاده از ظرفیت کشاورزی ایران و نیاز مبرم و روزافزون چین به گندم، برای توسعه کشت گندم و توجه به ایده کشت فراسرزمینی؛	❖ استفاده از سرمایه و فناوری نوین چین جهت اکتشاف و استخراج نفت؛ ❖ عضویت فعال در سازمان‌های بین‌المللی بویژه پس از احیای برجام و تلاش برای استفاده از ظرفیت‌های بین‌المللی و تسهیل در تبادلات تجاری-مالی و نیز در بحث جذب سرمایه و گردشگر؛ ❖ برگزاری رزمایش‌های نظامی مشترک با چین جهت آموزش استفاده از فناوری‌های نوین نظامی به نظامیان ایران؛ ❖ ایجاد مرکزی در وزارت خارجه برای برنامه-ریزی و پیگیری امور مربوط به دیپلماسی رسانه‌ای؛ ❖ استفاده از سرمایه‌گذاری چینی‌ها در صنعت گردشگری از جمله احداث هتل؛

تهدیدها T: Threats	راهبردهای رقابتی ST	راهبردهای تدافعی WT
❖ محدودیت چین در خرید مستقیم نفت ایران به دلیل تحریم های امریکا و عدم تمایل چین به درگیری با امریکا بر سر ایران؛ ❖ وابستگی بیش از حد ایران به چین و استفاده از این وابستگی توسط چین به عنوان اهرم فشار؛ ❖ جایگزینی امریکا با چین در منطقه به عنوان قدرت برون منطقه ای و مانعی برای منطقه گرایی درونزا؛ ❖ تبدیل شدن غرب آسیا به محل درگیری چین و امریکا، به طوری که در منطقه دوقطبی ایجاد شده و هر یک، از متحدین طرف مقابل به عنوان اهرم فشار استفاده کند؛ ❖ وجود رقبای منطقه ای برای ایران که بدون محدودیت تحریم های امریکا می توانند با چین تبادلات مالی داشته باشند؛ ❖ استفاده چین از تسلیحات و فناوری اسرائیل به عنوان اصلی ترین دشمن منطقه ای ایران؛ ❖ همراهی چین با امریکا در اعمال تحریم های جدید در صورت بروز مشکل، به دلیل اینکه چین نمی خواهد مستقیماً با امریکا وارد تنش شود؛ ❖ ایجاد مشکل برای مصرف کنندگان محصولات الکترونیکی چینی مانند هواوی در ایران؛ ❖ عدم تمایل حقیقی چین به برخورداری ایران از قدرت هسته ای و احتمال حمایت مالی- فناوری از رقبای ایران در صورت افزایش رقابت هسته ای و در کل تلاش چین برای حفظ توازن منطقه ای و جلوگیری از قدرت یابی ایران؛	❖ ایجاد سرمایه گذاری مشترک با چین و سایر کشورها برای جلوگیری از وابستگی اقتصادی و امنیتی ❖ اشتغال زایی از طریق احداث صنایع و پروژه های اقتصادی مشترک با چین که منجر به بهبود اوضاع اقتصادی و کاهش نارضایتی داخلی ❖ توسعه صنعت هسته ای و ادامه دادن به پژوهش در این زمینه به طور مستقل و بدون جلب توجه بین المللی به منظور جلوگیری از کارشکنی های احتمالی؛ ❖ پیگیری مسائل مربوط به حقوق بشر در راین های دیپلماتیک؛ ❖ علی الخصوص در موارد مربوط به مسلمانان، آزادی برگزاری مناسک دینی، نامگذاری اسلامی به شکل آزادانه؛	❖ متنوع کردن سبد تولید کالا و صادرات با هدف کاهش آسیب پذیری از تحریم های نفتی و وابستگی صرف به درآمد حاصل از فروش نفت ❖ برقراری روابط تجاری مناسب با سایر کشورها هم در آسیا و هم در اروپا در کنار چین، برای جلوگیری از وابستگی به یک کشور ❖ استفاده همزمان از فناوری های ارتباطی چینی و اروپایی و امریکایی و در عین حال تلاش برای کاهش وابستگی در محصولات تکنولوژی ارتباطی؛ ❖ ذی نفع سازی بازیگران منطقه ای و همکاری چندجانبه با آن ها در کنار چین به شکلی که ایران با ایجاد پیوندی مناسب با همسایگان منطقه ای و تعامل با چین، باعث نفع رسانی چندجانبه شود؛ ❖ برقراری روابط تجاری گسترده با همسایگان منطقه ای از طریق صادرات کالاهای متنوع غیرنفتی، به منظور جلوگیری از وابستگی اقتصادی منطقه به چین و داخل کردن یک قدرت خارجی در تعاملات درون- منطقه ای؛

نتیجه‌گیری

برای تدوین راهبردهای عملیاتی مناسب برای هر کشور، باید به جنبه‌های گوناگون شامل ابعاد داخلی و بین‌المللی توجه داشت. در موضوع جمهوری اسلامی ایران، تدوین این استراتژی‌ها هم ناظر به نقاط ضعف و قوت داخلی است و هم فضای بین‌المللی که امروزه بیش از همه متأثر از رقابت قدرت‌های بزرگ از جمله چین و امریکا است. برای رسیدن به استراتژی‌های مناسب به کلی سازماندهی شده و منسجم، الگوی SWOT از کارایی لازم برخوردار می‌باشد. ابعاد گوناگون رقابت چین و امریکا، فرصت‌ها و تهدیداتی را پیش روی ایران قرار می‌دهد. رقابت اقتصادی از جهت کلان‌بودن و تاثیرگذاری بیشتر بر روابط تجاری سایر کشورها به نسبت سایر زمینه‌های رقابت، توجه بیشتری را به خود جلب نموده است. از آن جایی که قدرت اقتصادی تاثیر مستقیمی بر توسعه نظامی و افزایش نفوذ سیاسی و فرهنگی دارد، بُعد اقتصادی این رقابت از اهمیت و حساسیت بالاتری برخوردار است. اما در سایر زمینه‌ها از جمله نظامی نیز موضع‌گیری‌ها و صف‌آرایی‌هایی را شاهد بوده‌ایم؛ از جمله در موضوع تایوان و توافقنامه‌های نظامی امریکا با همسایگان چین جهت محدود کردن قدرت عمل این کشور. علاوه بر آن با بررسی فاکتورهای مختلف قدرت نرم و سخت که در مجموع قدرت هوشمند ایران را شکل می‌دهد، نکات ضعف و قوت را مشخص نموده و با استفاده از الگوی سوات (SWOT)، چهار مولفه ضعف‌ها، قوت‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها به چهار دسته استراتژی تهاجمی، محافظه‌کارانه، رقابتی و تدافعی منتهی شد. اهم راهبردهای تهاجمی شامل: توجه مضاعف به سیاست‌ها و راهبردهای بحری و همکاری با قدرت‌های دریایی؛ تبادلات فرهنگی با توجه به قرابت فرهنگی در آموزه‌های اسلام و کنفوسیوسی و امضای قراردادهای تولید دارو اعم از رادیو دارو، داروهای سرطان و واکسن و همچنین داروهای گیاهی با چین.

اهم راهبردهای محافظه‌کارانه شامل: استفاده از سرمایه و فناوری نوین چین جهت اکتشاف و استخراج نفت؛ عضویت فعال در سازمان‌های بین‌المللی و تلاش برای استفاده از ظرفیت‌های بین‌المللی و تسهیل در تبادلات تجاری-مالی و نیز در بحث جذب سرمایه و گردشگر و برگزاری رزمایش‌های نظامی مشترک با چین جهت آموزش استفاده از فناوری‌های نوین نظامی به نظامیان ایران.

اهم راهبردهای رقابتی شامل: ایجاد سرمایه‌گذاری مشترک با چین و سایر کشورها برای جلوگیری از وابستگی اقتصادی و امنیتی؛ اشتغال‌زایی از طریق احداث صنایع و پروژه‌های اقتصادی مشترک با چین که منجر به بهبود اوضاع اقتصادی و کاهش نارضایتی داخلی و توسعه صنعت هسته‌ای و ادامه دادن به پژوهش در این زمینه به‌طور مستقل و بدون جلب توجه بین‌المللی به منظور جلوگیری از کارشکنی‌های احتمالی.

در پایان اهم راهبردهای تدافعی نیز شامل: متنوع کردن سبد تولید کالا و صادرات با هدف کاهش آسیب‌پذیری از تحریم‌های نفتی و وابستگی صرف به درآمد حاصل از فروش نفت؛ برقراری روابط تجاری مناسب با سایر کشورها هم در آسیا و هم در اروپا در کنار چین، برای جلوگیری از وابستگی به یک کشور؛ استفاده همزمان از فناوری‌های ارتباطی چینی و اروپایی و امریکایی و در عین حال تلاش برای کاهش وابستگی در محصولات تکنولوژی ارتباطی می‌باشد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Zahra Akbari

<https://orcid.org/0000-0001-5200-0385>

Gholamreza Haddad

<https://orcid.org/0000-0003-1944-2223>

منابع

- آشنا، حسام الدین، (۱۳۹۰)، *درآمدی بر قدرت هوشمند، مطالعاتی برای جمهوری اسلامی ایران*، تهران: مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- اکبری، زهرا، (۱۴۰۰)، «نقش دیپلماسی رسانه‌ای جمهوری اسلامی ایران در منطقه‌گرایی درون‌زا در غرب آسیا»، *فصلنامه علوم خبری*، سال دهم، شماره ۳۹.
- ارغوانی پیرسلامی، فریبرز و اسمعیلی، محدثه، (۱۳۹۸)، «چالش‌ها و موانع دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا»، *فصلنامه مجلس و راهبرد*، سال بیست و ششم، شماره ۹۷.

- بشیر، حسن و میرفخرایی، محمدحسین، (۱۳۹۶)، «فرصت‌ها و چالش‌های دیپلماسی فرهنگی ج.ا.ا. در پنج کشور عربی خلیج فارس»، *فصلنامه مطالعات میان فرهنگی*، سال دوازدهم، شماره ۳۳.
- چگنی زاده، غلامعلی، (۱۳۹۲)، «موازنه قوا و روابط راهبردی چین با ایالات متحده امریکا»، *فصلنامه روابط خارجی*، سال پنجم، شماره ۴.
- حاتمی، محمدمهدی، (۱۴۰۱)، «صادرات غیرنفتی ایران، یک چهارم ترکیه و یک هشتم امارات/ چرا ایران «خام فروش» ماند؟»، پایگاه خبری تجارت نیوز، قابل دسترسی در: <https://b2n.ir/g49220>
- حسن خانی، محمد و مسرور، محمد، (۱۳۹۶)، «ظهور چین: چالش‌های ایالات متحده امریکا در مواجهه با قدرت روزافزون چین در روابط بین‌الملل»، *فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل*، دوره اول، شماره ۲۴.
- خرمشاد، محمدباقر و متقی، افشین، (۱۳۹۵)، «نقش انقلاب اسلامی در تقویت قدرت هوشمند جمهوری اسلامی ایران»، *دوفصلنامه مطالعات قدرت نرم*، سال ششم، شماره ۱۵.
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال، (۱۳۹۵)، *اصول و مبانی روابط بین‌الملل* (۲)، تهران: سمت.
- سلیمی، حسین و رحمتی پور، لیلا، (۱۳۹۳)، «بررسی مقایسه‌ای استراتژی انرژی چین و ایالات متحده امریکا و تاثیر آن بر جایگاه خلیج فارس»، *فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست*، سال سوم، شماره ۱۱.
- شرفخانی، مجید و حاجی مینه، رحمت و دهشیری، محمدرضا، (۱۴۰۱)، «راهبرد اقتصادی چین در رقابت هژمونیک با امریکا در غرب آسیا»، *فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست*، دوره ۱۱، شماره ۴۰.
- شریعتی نیا، محسن، (۱۳۹۹)، «روابط ایران و چین؛ گذار از مثلث رمانتیک به پیوند پایدار»، *فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی*، دوره ۱۱، شماره ۳.
- صالح نژاد، حسن، (۱۳۹۸)، «مفهوم قدرت هوشمند و نقش آن در سیاست جدید»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره ۱۶۶۸۴، قابل دسترسی در: <https://rc.majlis.ir/fa/report/download/1332030>

- طباطبایی، سید محمد و قیاسی، امیر، (۱۳۹۲)، «راهبرد سیاسی و امنیتی ایالات متحده امریکا در قبال چین (۲۰۰۸-۲۰۱۲)، بر اساس تئوری موازنه نرم»، *مطالعات سیاسی- اجتماعی جهان*، دوره سوم، شماره ۲، صص ۲۶۹-۳۰۲.
- فتاحی اردکانی، حسین و مسعود نیا، حسین و امام جمعه زاده، سید سجاده، (۱۳۹۷)، «تحلیل مفهوم قدرت و منابع تشکیل دهنده آن از دیدگاه جوزف نای (سخت، نرم، هوشمند)»، *دوفصلنامه علمی پژوهشی مطالعات قدرت نرم*، سال هشتم، شماره ۱۸.
- فوزی، یحیی و نعیمی برچلوئی، فرحناز، (۱۳۹۵)، «گسترش زبان فارسی و چالش‌های سیاسی فراروی آن»، سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی، گرجستان، قابل دسترسی در: <https://www.sid.ir/FileServer/SF/6611395h03188>.
- قربانی شیخ‌نشین، ارسلان؛ کرمی، کامران و عباس زاده، هادی، (۱۳۹۰)، «قدرت هوشمند؛ تحول نوین قدرت در عصر جهانی شدن»، *فصلنامه روابط خارجی*، سال سوم، شماره ۴.
- معمارزاده، غلامرضا؛ کیاکجوری، کریم و رودگر نژاد، فروغ، (۱۳۹۰)، «تحلیل استراتژیک دانشگاه آزاد اسلامی به منظور ارائه استراتژی‌های مناسب»، *مجله پژوهش‌های مدیریت*، شماره ۸۸.
- میرفخرایی، سیدحسن و فیروزمندی بندپی، مجید، (۱۳۹۵)، «دیپلماسی فرهنگی ایران در آسیای مرکزی و قفقاز؛ فرصت‌ها و چالش‌ها»، *مطالعات اوراسیای مرکزی*، دوره ۱۰، شماره ۲.
- نای، جوزف، (۱۳۹۲)، *آینده قدرت*، ترجمه احمد عزیزی، تهران: نشر نی.
- نوروژی، امرالله و تاج آبادی، حسین، (۱۳۹۵)، *جایگاه قدرت هوشمند در سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران*، اردبیل: انتشارات نایاب.

References

- Carlsneas, W., Risse, T & Simmons, B. A., (2013), *Handbook of International Relations, Chapter 11* (Power and International Relations by David A. Baldwin), London: Sage.

- Forough, M. B, (2021), "Iran Between the US and China", *IRAM Center for Iranian Studies*. Available at: https://iramcenter.org/uploads/files/Iran_between_the_US_and_China.pdf.
- Leverett, F. & Bader, J, (2005), "Managing China-US Energy Competition in the Middle East", *The Washington Quarterly*, Vol. 29, No. 1, 187-201.
- Helms, M. M, (1999), "How to be Successful in China: A SWOT Analysis", *Competitiveness Review*, Vol. 9, No. 2.
- Nye, J.S. Jr. and Armitage, R.L., (2007), *A Smarter, More Secure America*, A report by Center for Strategic and International Studies, Available at: <https://www.csis.org/analysis/smarter-more-secure-america>.
- Raimzhonava; A., (2015), "Power in IR: Hard, Soft, and Smart Power", *Institute for Cultural Diplomacy and the University of Bucharest*. Available at: http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2015-12_annual/Power-In-Ir-By-Raimzhanova,-A.pdf.
- Rozsa, E. N, (2020), "Deciphering China in the Middle East", *European Union Institute for Security Studies*. Available at: <https://www.jstor.org/stable/resrep25023>.
- McKenzi Jr., K. and Spleeters, D. & Lincy, V., (2023), "Iran's Military Drone Program: Security Implications and Policy Responses", *Washington Institute for Near East Policy*, Policy Analysis, Available at: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/irans-military-drone-program-security-implications-and-policy-responses>.
- World Bank, (2013), "China 2030: Building a Modern, Harmonious, and Creative Society", Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/781101468239669951/pdf/China-2030-building-a-modern-harmonious-and-creative-society.pdf>.

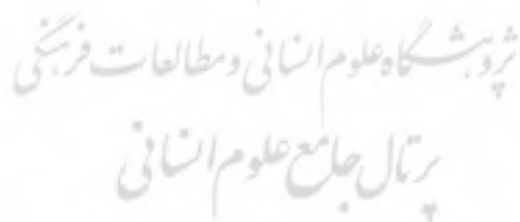
- World Bank, "International Tourism, number of arrivals - Iran, Islamic Rep", Available at: [https:// data. worldbank. org/ indicator/ ST.INT.ARVL? end=2020&locations=IR&start=1995&view=chart](https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL?end=2020&locations=IR&start=1995&view=chart).
- World Bank, "Military expenditure (% of GDP) - Iran, Islamic Rep", Available at: [https:// data. worldbank. org/ indicator/ MS.MIL.XPND.GD.ZS? locations=IR](https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=IR).
- Worlddata, "Tourism in Iran", Available at: [https:// www. worlddata. info/ asia/ iran/ index. php](https://www.worlddata.info/asia/iran/index.php).
- Zhao, M, (2019), "Is a New Cold War Inevitable? Chinese Perspectives on US-China Strategic Competition", *The Chinese Journal of International Politics*, Volume 12, Issue 3, Autumn 2019, Pages 371-394, <https://doi.org/10.1093/cjip/poz010>.

In Persian

- Ashna, H., (2013), *An Introduction to Smart Power, Studies for the Islamic Republic of Iran*, Tehran: Future Research Center for Defense Science and Technology, Tehran: Defense Industries Educational and Research Institute. [In Persian]
- Akbari, Z, (1400), "The Role of Media Diplomacy of the Islamic Republic of Iran in Endogenous Regionalism in West Asia", *News Science Quarterly*, Vol. 10, No. 39.
- Pirsalami Arghwani, F. & Ismaili, M., (2018), "Challenges and Obstacles of Economic Diplomacy of the Islamic Republic of Iran in the West Asian Region", *Majlis and Strategy Quarterly*, Vol. 26, No. 97.
- Bashir, H. & Mirfakharai, M. H., (2016), "Opportunities and Challenges of I.R.Iran Cultural Diplomacy in Five Arab Countries of the Persian Gulf", *Intercultural Studies Quarterly*, Vol. 12, No. 33.
- Chegenizadeh, Gh, (2012), "Balance of Powers and Strategic Relations between China and the United States of America", *Foreign Relations Quarterly*, Vol. 5, No. 4.

- Hatami, M, (1401), "Iran's Non-oil Exports, One-fourth of Turkey and One-eighth of the United Arab Emirates/ Why Iran Remained a "Crude Seller"?", *Tejarat News*, Available at: <https://b2n.ir/g49220>.
- Hassan Khani, M & Masrour, M., (2016), "The Rise of China: The Challenges of the United States of America in Facing China's Increasing Power in International Relations", *International Relations Research Quarterly*, Vol. 1, No. 24.
- Khodaei, E., (2017), *Iran Sanctions in US-China Relations*, LAP Lambert Academic Publishing.
- Khorramshad, M. b. & Motaghi, A., (2015), "The Role of the Islamic Revolution in Strengthening the Smart Power of the Islamic Republic of Iran", *Bi-quarterly Journal of Soft Power Studies*, Vol. 6, No. 15.
- Dehghani Firouzabadi, S. J. (2015), *Principles and Foundations of International Relations* (2), Tehran: Samt.
- Salimi, H and Rahmatipour, L., (2014), "A Comparative Study of the Energy Strategy of China and the United States of America and its Impact on the Status of the Persian Gulf", *Strategic Policy Research Quarterly*, Vol. 3, No. 11.
- Sharafkhani, M. and Haji Mina, R. & Dehshiri, M. R., (1401), "China's Economic Strategy in the Hegemonic Competition with America in West Asia", *Strategic Policy Research Quarterly*, Vol. 11, No. 40.
- Shariatinia, M., (2019), "Iran-China relations; Transition from the Romantic Triangle to a Sustainable Relationship", *Political and International Approaches Quarterly*, Vol. 11, No. 3.
- Salehnejad, H., (2018), "The Concept of Smart Power and its Role in New Politics", *Parliament Research Center*, No. 16684.
- Tabatabai, S. m. & Qiyasi, A., (2012), "Political and Security Strategy of the United States of America towards China (2012-2008), Based on the Theory of Soft Balance", *World Political-Social Studies*, Vol. 3, No. 2, pp. 269-302.
- Fatahi Ardakani, H; Masoud Niya, H. & Imam Jumazadeh, S. S., (2017), "Analysis of the Concept of Power and its Constituent Sources from Joseph Nye's Point of View (Hard, Soft, Smart)", *Biannual Scientific Research Journal of Soft Power Studies*, Vol. 8, No. 18.

- Fawzi, Y. & Naimi Bercheloi, F., (2016), "The Spread of Persian Language and the Political Challenges Facing It", *The Third International Conference on Modern Researches in Management, Economics and Humanities*, Georgia. <https://www.sid.ir/FileServer/SF/6611395h03188>.
- Ghorbani Sheikh Neshin, A.; Karmi, K. & Abbaszadeh, H., (2018), "Smart Power; the New Evolution of Power in the Globalization Era", *Foreign Relations Quarterly*, Vol. 3, No. 4.
- Memarzadeh, Gh.; Kiakajuri, K. & Rodgarnejad, F., (2017), "Strategic Analysis of Islamic Azad University in Order to Provide Appropriate Strategies", *Journal of Management Research*, No. 88.
- Mirfakhrai, S. H. and Firouzmandi Bandpei, M., (2015), "Cultural Diplomacy of Iran in Central Asia and the Caucasus; Opportunities and Challenges", *Central Eurasian Studies*, Vol. 10, No. 2.
- Nye, J. (2012), *The Future of Power*, Translated by Ahmad Azizi, Tehran: Nei Publishing.
- Nowrozi, A. and Tajabadi, H. (2015), *Smart Power in the Islamic Republic of Iran's Defense Policy of*, Ardabil: Nayab Publications.

استناد به این مقاله: اکبری، زهرا، حداد، غلامرضا، (۱۴۰۴)، «تحلیل استراتژیک قدرت هوشمند جمهوری اسلامی ایران در بهره‌گیری از رقابت چین و آمریکا بر اساس الگوی SWOT»، پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۱۴(۵۲)، ۳۱۵-۳۵۱.

Doi: 10.22054/QPSS.2023.75269.3294

Quarterly of Political Strategic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License